

Predigt zum Dreiländergottesdienst am 20. Juni 2010 – in niederländischer Sprache

Gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Het was na afloop van een concert in de gevangenis. Ik mocht meespelen met een band, die voor de gevangenen was in gehuurd. En naast mij stond een man, die net zo enthousiast meespeelde en -zong als ik. Onder andere Hotel California van The Eagles. Het leek wel vanuit zijn tenen te komen. Eerst dacht ik dat hij de band hoorde, maar later werd mij verteld dat hij levenslang had. Levenslang? Ja, wegens drievoudige moord. “Als je dat van te voren geweten had”, vroeg de begeleidster, “had je dan ook met hem meegespeeld?”

Tot op heden weet ik nog niet het antwoord. Want hoe ga je om met mensen, waarvan je weet dat ze afschuwelijke dingen hebben gedaan? Zo kijk ik ook naar Paulus. Stel dat hij in de vorige eeuw had geleefd. Stel nu dat hij in de oorlog fout was geweest. Stel dat hij uit overtuiging NSB had gestemd, NSDAP, de BF. Stel dat hij mensen had aangegeven, ze zelf uit huis had gehaald. Op transport gezet. Want wat lezen we in de bijbel: na de steniging van Stefanus, de eerste moord na de terechtstelling van Jezus? Op diezelfde dag brak er een hevige vervolging los tegen de gemeente in Jeruzalem, zodat allen verspreid werden over Judea en Samaria, met uitzondering van de apostelen.

Een zekere Saulus, die ook al bij die moord aanwezig was, probeerde de gemeente te vernietigen door mannen en vrouwen met geweld uit hun huizen te sleuren en hen te laten opsluiten in de gevangenis. Daarbij ging hij zover dat hij naar de hogepriester ging met het verzoek hem aanbevelingsbrieven mee te geven voor de synagogen in Damascus, opdat hij de aanhangers van de Weg die hij daar zou aantreffen, mannen zowel als vrouwen, gevangen kon nemen en kon meevoeren naar Jeruzalem. Als er iemand toen in die eerste eeuw fout was, en niet alleen fout, maar ook gevaarlijk en agressief, gewelddadig en fanatiek, dan was het deze Saulus wel. Iemand die heilig overtuigd was, dat afwijkingen van de juiste leer niet getolereerd konden worden; iemand, die er heilig in geloofde dat kettters zo hard mogelijk vervolgd en gestraft moesten worden.

Best mogelijk dat hij in de 16de eeuw tot de Spaanse inquisitie had gehoord, tijdens de Franse revolutie bij de Jacobijnen gehoord, onder Stalin tot de KGB, onder Hitler tot Gestapo en onder Honecker tot de Stasi. Hoe ga je met zo'n verleden om? Als je dit op je geweten hebt? Als niet de goede zaak, maar de foute hebt gediend? Moffel je dat weg? Hou je dat zoveel mogelijk geheim? Ik heb natuurlijk gemakkelijk praten, 'Gnade der Spätgeburt', maar voor deze Saulus hangt het als een molensteen om z'n nek. Net zoals voor Zacheüs. Net zoals voor mensen nu, met een schuldig verleden. Saulus kiest een andere weg. Zijn naam verandert hij veelbetekenend in Paulus, kleintje. En hij kiest voor radicale openheid: in zijn brief aan zijn medewerker Timotheüs schrijft hij: ik was vroeger een godslasteraar en een vervolger en een geweldenaar. 'A blasphemer and a persecutor, and violent aggressor, ein Lästerer und ein Verfolger und ein Frevler.' En niet alleen hier, maar ook op andere plekken verhuult hij zijn verleden niet. Sterker, hij noemt en benoemt het elke keer. En niet alleen vanuit schuldbesef, maar ook om zo duidelijk te maken wat voor ommekeer er in zijn leven heeft plaats gevonden, wat voor radicale breuk, wat voor blikseminslag zijn leven heeft veranderd.

Je hoort natuurlijk wel eens bekeringsgeschiedenissen. Vooral in vromere kerken, waar mensen dan getuigen hoe ze vroeger aan de drank, aan de drugs waren, een losbandig leven leidden. En dan opeens het licht zien. Of Jezus. Of beide. Maar Paulus als Saulus heeft geen losbandig leven geleid, hij was niet aan de drugs of drank, hij was geen hoerenloper. Paulus als Saulus was juist een zeer plichtsgetrouw, nauwgezet, gedisciplineerd man. IJverig op het fanatiek af. Gedreven door het eigen gelijk. Waarin andersdenkenden een gevaar vormen, een bedreiging. Een kwaad, dat bij de wortel bestreden moet worden, met wortel en tak uitgeroeid. Paulus als Saulus verschilt ook hemelsbreed

van Zacheüs. Dat was een verloren zoon. Paulus als Saulus lijkt veel meer op de oudste zoon, die de ontferming van de vader niet begrijpen kan en woedend is over zoveel vergevingsgezindheid. De oudste zoon denkt in systemen, waarin mensen zich hebben te voegen. De vader daarentegen heeft hart voor de mensen, waaraan de systemen zich dan maar moeten aanpassen.

Daarom was Saulus ook veel gevaarlijker dan Zacheüs. En waren mensen terecht bang voor hem. Dit was een man die op christenen joeg, niet om de premie op te strijken, maar omdat ze er niet mochten zijn. En juist deze man, die zo heilig overtuigd is van eigen gelijk, die zo vast zit in dat denksysteem, die man wordt letterlijk uit het zadel gelicht en tegen de grond geworpen. In zijn eigen woorden aan Timotheüs: 'Maar mij is ontferming bewezen, omdat ik het in mijn onwetendheid, uit ongelof, gedaan heb, en zeer overvloedig is de genade van onze Here geweest, met het geloof en de liefde in Christus Jezus.' Het lijkt gemakkelijk geschreven en tweeduizend jaar later gemakkelijk opgelepeld. Maar beseffen we wat voor strijd er aan vooraf is gegaan? Beseffen we door wat voor diepte deze Saulus is gegaan? Want in dat licht, dat hem uit de hemel omstraalt en hem ter aarde doet vallen, hoort hij de stem van het slachtoffer. Staat hij oog in oog met degene, die ter dood gemarteld is. 'Ik ben Jezus, die gij vervolgt.' En ik denk: zou het kunnen zijn, dat ook een beul, een Schreibtischmörder, vroeg of laat zijn, haar slachtoffer toch tegenkomt? Dat vroeg of laat die confrontatie tussen dader en slachtoffer plaatsvindt? Dat vroeg of laat de dader het slachtoffer niet meer kan ontwijken? Als niet hier, dan misschien wel in de hemel?

Voor Paulus gaat die hemel nu al onderweg naar Damascus even open. En het is voor hem – ik druk me zacht uit – geen prettig gezicht. Als het slachtoffer zich bekend maakt. 'Ik ben Jezus, die gij vervolgt. Dan lezen we hoe hij van de grond op stond en hij, hoewel hij zijn ogen open had, niets kon zien, en dat zij hem bij de hand leidden en naar Damascus brachten. En ook hoe hij drie dagen lang niet kon zien, niet at en zelfs niet dronk. Is Saulus gevonden? Nee, hij is het spoor helemaal zoek, bijster. En gaat dat niet aan gevonden worden vooraf? Gevonden worden betekent toch in de eerste plaats dat je erkent helemaal het spoor bijster te zijn, verdwaald? Gevonden worden betekent toch in de eerste plaats dat je erkent dat je verloren bent en niet dieper kunt zinken? Zoals de jongste zoon bij de varkens. Maar wanneer zal die oudste zoon dat beseffen? En zal dat besef dan nog op tijd komen? Op tijd om gevonden te worden, op tijd om een radicale ommekeer te maken en volledig te breken? Als Paulus reden heeft om dankbaar te zijn, dan is het juist daarom. Dat hij op tijd gevonden is. In zijn eigen woorden: juist over mij heeft Christus Jezus zich ontfermd; ik was de eerste aan wie hij zijn grote geduld toonde, zodat ik een voorbeeld werd voor allen die in hem geloven en het eeuwige leven zullen ontvangen.

Maar het is niet alleen uit dankbaarheid dat hij dit schrijft. Het is ook exemplarisch. Wat hij heeft meegemaakt, wat hij heeft ervaren, dient om dit nieuwe inzicht, dit nieuwe geloof duidelijk te maken. Paulus eigen biografie, zijn eigen levensgeschiedenis, zijn eigen bekering dient als voorbeeld hoe overvloedig de genade van de Heer geweest. Heel het schuldige verleden komt nu in dienst te staan van die overvloedige vergeving, die hem ten deel is gevallen. Hoe zwarter het gat, des te stralender de genade. Want allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus. Maar één ding lijkt Paulus te zijn vergeten, is hij bewust of onbewust overgeslagen: één schakel in het gevonden worden. En dat is het moment, als hij zich in dat niemandsland bevindt. Tussen de beide fronten. Aan de ene kant de priesters, waar hij niet meer bij hoort, aan de andere kant de christenen, waar hij nog niet bij hoort. In dat niemandsland is Paulus in gebed: *Mama, take this badge off of me, I can't use it anymore. It's gettin' dark, too dark for me to see I feel like I'm knockin' on heaven's door. Mama, put my guns in the ground I can't shoot them anymore. That long black cloud is comin' down I feel like*

I'm knockin' on heaven's door. En dan wordt er op de deur geklopt: en als Paulus open doet, staat daar een man met trillen en beven.

Want deze man had van velen over deze man gehoord, hoeveel kwaad hij de heiligen te Jeruzalem aangedaan had. En hij wist dat hij volmacht van de overpriesters had ontvangen om allen, die Christus beleden, gevangen te nemen. En ondanks dat weten, ondanks die wetenschap is zijn eerste woord: Saul, broeder. Wee u wat dat betekent, weet u wat dat inhoudt? Als iemand je broeder, zuster noemt? Dat je dezelfde vader, dezelfde moeder hebt, dat je door die familieverbanden met elkaar bent verbonden. Saul, broeder. Met die woorden wordt Saul welkom geheten in de kring. Mag hij erbij horen. is hij uitgenodigd om familie te worden. De jongste zoon begroet de oudste, of omgekeerd de oudste zoon begroet de jongste. Deze Ananias is onderbelicht gebleven. In Paulus' brieven. Maar deze man, die we verder niet kennen, is de eerste geweest, die Saulus daadwerkelijk vindt. Deze man, deze Ananias reageert niet zoals wij dat doorgaans doen. Als iemand ons een klap geeft, als iemand ons bedreigt, als iemand.... Deze man, deze Ananias, handelt niet volgens het schema: vriend of vijand, goed of fout. Het zou voor de hand hebben gelegen dat Ananias op de vlucht was geslagen, zich met de andere Damasceense christenen verbergend voor de dreigende vervolging. Maar Ananias treedt Paulus tegemoet, open en kwetsbaar. Dat is het eerste verwonderlijke in het handelen van deze discipel uit Damascus. Een dergelijke handelwijze is confronterend vanwege het verrassende en onverwachte.

Ananias doet anders dan in deze situatie vanzelfsprekend is. Ananias doorbreekt het geijkte rollenpatroon van vervolger en vluchteling, van heer en knecht, van meester en leerling, van dreiging en angst, van waarheid en leugen. Ananias is een leerling van Jezus en hij laat blijken zijn woorden begrepen te hebben. Welke? Deze: heb je vijanden lief, wees goed voor wie jullie haten, zegen wie jullie vervloeken, bid voor wie jullie slecht behandelen. Als iemand je op de wang slaat, bied hem dan ook de andere wang aan, en weiger iemand die je je bovenkleed afneemt niet ook je onderkleed. Geef aan ieder die iets van je vraagt, en eis je bezit niet terug als iemand het je afneemt. Is dat een nieuwe wet? Nee, het zijn voorbeelden van paradoxaal handelen. Zo handelen, reageren, dat de tegenstander, de vijand er uit zijn evenwicht raakt. Uit balans. Doordat de ander anders handelt dan hij, de tegenstander, verwacht. Ananias handelt paradoxaal door hem de handen op te leggen en zijn grootste vijand broeder te noemen. Zo handelde Jezus, door zichzelf bij Zacheüs uit te nodigen. Zacheüs, kom vlug naar beneden, want vandaag moet ik in jouw huis verblijven.' Zo worden mensen gevonden, die hopeloos verstrikt zijn geraakt. Zo worden mensen weer in de kring gehaald, die daarvoor uitgestoten waren. Zo wordt de gemeenschap hersteld, die daarvoor verscheurd was.

Zo, in die geest, is ooit het initiatief van de drielandendienst ontstaan. En zijn wij, zoveel jaar verder, uitgenodigd om in diezelfde geest te handelen. Misschien, omdat we weten, ervaren hebben, wat het is om de weg kwijt te zijn: omdat we weten, ervaren wat het is om in die situatie gevonden te zijn, door een Ananias, die op onze weg kwam, misschien omdat we weten, ervaren hebben hoe goed het is om er bij te mogen horen, weer mee te mogen doen. Misschien om dat we geloven, hopen, verlangen ooit zo gevonden te worden als Paulus zelf beschrijft: Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben. Daarop vooruitlopen, van daaruit onze medemens tegemoet tredend, zoals Ananias in het spoor van Jezus. Daarom denk ik dat ik nog eens terug moet naar de gevangenis. En moet u misschien iemand evenzo de hand reiken, de hand opleggen. Want hoe anders zullen mensen gevonden worden?

Amen.